

WAARHEID EN DWALING

EEN HOORCOLLEGE OVER
KRITISCH DENKEN IN RECHT,
RELIGIE EN HET DAGELIJKS LEVEN

Door Herman Philipse

Inhoudsopgave

College 1. Waarheidsvinding en dwaling: een typologie der valkuilen

- H1. De casus Lucia de Berk
- H2. Waarheidsvinding in het strafrecht: structurele risico's
- H3. Veelvoorkomende drogredenen: enkele hints

College 2. Waarschijnlijkheid: de *prosecutor's fallacy* en andere drogredenen

- H4. De *prosecutor's fallacy*
- H5. Het theorema van (Thomas) Bayes
- H6. De waarschijnlijkheid van drogredenen over waarschijnlijkheid

College 3. De betrouwbaarheid van het geheugen: bronvergetelheid en *collaborative storytelling*.

- H7. Het episodisch geheugen als *updating mechanism*
- H8. Risico's bij getuigen- of verdachtenverhoor
- H9. Daderidentificatie

College 4. De opstanding Christi: een logisch-filosofisch-probabilistische analyse

- H10. David Hume over wonderen
- H11. De getuigenverklaringen
- H12. Afweging der hypothesen

HERMAN PHILIPSE

Prof. dr. mr. Herman Philipse is universiteitshoogleraar aan de Universiteit Utrecht en doet onderzoek op het gebied van de moderne en contemporaine wijsbegeerte. Van hem zijn de volgende hoorcolleges op audio-cd verschenen: *Acht Filosofische Miniaturen*, *Godsdienstfilosofie*, *Filosofen van de 20e eeuw*, *Betrouwbare kennis*, *Wetenschap versus godsdienst*, *Ethiek en evolutie*, *Vrijheid en verplichting*, *Godsgeloof of atheïsme?* en *Neurofilosofie van de geest*.

STUDIUM GENERALE UNIVERSITEIT UTRECHT

Dit hoorcollege is tot stand gekomen i.s.m. Studium Generale Universiteit Utrecht.

Het Studium Generale van de Universiteit Utrecht verzorgt een interdisciplinair aanbod van lezingen en symposia op wetenschappelijk en cultureel gebied.

Kijk voor meer informatie op: <http://www.sg.uu.nl>

Synopsis van het hoorcollege WAARHEID EN DWALING

College 1. Waarheidsvinding en dwaling: een typologie der valkuilen

Motto: "Officieren en strafrechters zijn evenzeer als chirurgen in de gelegenheid om iemands leven te vernietigen. Zou daar niet een beetje opleiding tegenover moeten staan?"

W.A. Wagenaar, *Broddelwerk. Over geklungel in het strafrechtelijk onderzoek* (2010, p. 222).

H1. De casus Lucia de Berk

a. Thema en doel van de 4 colleges. Deelgebied algemene wetenschapsleer: hoe moet men een *feitelijke toedracht in het verleden achterhalen* ("waarheidsvinding")? Welke dwalingen komen hierbij veelvuldig voor? Voorbeelden: strafrecht (coll. 1), religie (coll. 4). Thema's: waarschijnlijkheid (coll. 2); getuigenverklaringen (coll. 3, ter nagedachtenis aan Willem Albert Wagenaar (1941- 27 april 2011)).

b. Het drama rond Lucia de Berk. Bron: Ton Derksen, *Lucia de B., Reconstructie van een gerechtelijke dwaling* (2006). **(1) Feiten:** Tijdens diensten LdB 1999-2001 in het Juliana Kinderziekenhuis te Den Haag (JKZ) waren er relatief veel (6) sterfgevallen en (5) reanimaties ("coïncidentie"). Verdenking; onderzoek eerdere werkgevers; aangifte. Uiteindelijke veroordeling Hof Den Haag 18-6-2004: levenslang + TBS met dwangverpleging voor 7 moorden en 3 pogingen. HR verwierp cassatie op 14-4-2006, waarna LdB een herseninfarct kreeg. NB: 1e diagnose telkens: natuurlijke dood! **(2) Het "geen toeval"-argument:** Expert Henk Elffers: kans zoveel overlijdensgevallen bij toeval tijdens dienst 1 verpleeg(st)er 1/342 mln. Rol van dit argument in de procedure. De 8 pijlers van de veroordeling: (a) digoxine bij Amber &c; (b) "het kan geen toeval zijn"; (c) geheime compulsie (dagboek), (d) schakelbewijs, enz. Bij nadere analyse blijft *geen* der 8 pijlers over-eind (zie Derksen, op. cit.). Herziening o.m. bepleit door Derksen et al. leidde uiteindelijk tot vrijspraak (Gerechtshof Arnhem, 14-4-2010). Lees het boek!

c. Wat ging er mis? Vrijwel alles. Voorbeeld: het "geen toeval" argument. Een logische analogie: de *bridge player fallacy*: "precies deze slechte kaart moet mij wel opzettelijk zijn uitgedeeld". Immers: wat is de toevalskans van een specifieke kaartverdeling? 1/635 mld! Is dan de hypothese van een frauderende uitdeler niet veel waarschijnlijker? Nee: een grotere *likelihood* $P(\text{feit} | \text{hypothese})$ maakt de hypothese nog niet waarschijnlijker (cf. ook de Prosecutor's fallacy). Andere voorbeelden. Noodzaak nadere logische analyse. NB: in het JKZ overleden in 1996-8 (toen LdB er niet werkte) 7 kinderen, en in 1999-2001 (toen ze er werkte) 6. Dus: geen hausse van sterfgevallen! Cf. ook Ton Derksen, *De ware toedracht. Praktische wetenschapsfilosofie voor waarheidszoekers* (2010).

H2. Waarheidsvinding in het strafrecht: structurele risico's

a. De drie rechterlijke taken. (1) vaststellen der feiten; (2) juridische kwalificatie der feiten; (3) bepalen strafmaat. Wat zijn de risico's ad (1)?

b. Indeling van risico's ad (1) a/d hand v/d rollen in het proces (cf. Wagenaar).

(i) Rechter. Geen expert in waarheidsvinding. Remedies: Nederlands Forensisch Instituut in 2013: NFI Academy; meer statistiek in opleiding voor rechters (SSR).

(ii) Officier van justitie (Rechtb.)/procureur generaal (Hof). Officiële taak OM in ons inquisitoire systeem: waarheidsvinding (dus ook als die ontlastend is voor verdachten) *en* aanklagen. Risico: zaak winnen wordt belangrijker dan waarheidsvinding; verwaarlozing v. ontlastend materiaal. Maar dat geldt dan ook voor de politie, enz. Risico: "dat in het hele circuit zich niemand meer echt bezighoudt met de waarheidsvinding" (Wagenaar, inleiding tot *Vincent plast op de grond. Nachtmerries in het Nederlands recht*, 2006, p. 16).

(iii) Advocaat. Deze is per definitie partijdig. Leidt deze partijdigheid er niet toe dat ook het OM partijdig zal zijn? Van inquisitoir naar accusatoir.

(iv) Verdachte. Diens verklaring of bekentenis is toegelaten als bewijsmiddel (WbvStrv, art. 29.3). Probleem van valse bekentnissen. Moet een ambtsedig proces-verbaal als bewijs worden toegelaten (en: als voldoende bewijs)? Cf. de Puttense moordzaak en de Schiedammer parkmoord. NB: tijdens het opsporingsonderzoek heeft de verdachte niet het recht bijgestaan te worden door een advocaat.

(v) Getuige. Mag slechts verklaren over wat hij heeft waargenomen/beleefd. *Theoryladenness of observation*, beïnvloeding door de vraagstelling (*framing*), suggestie, eigenbelang, geheugenproblemen, voorkennis, enz. Geen verplichting tot video-registratie van het verhoor. Werking geheugen: college 3.

(vi) **Slachtoffer.** Juridisch geldt het slachtoffer als getuige. Vaak niet streng ondervraagd, b.v. uit medelijden. Het probleem van pseudo-slachtoffers (b.v. bij valse aangiften van seksueel misbruik: 8-30%). *Collaborative storytelling*.

(vii) **Deskundige.** Hoe gekozen? Hoe gecontroleerd? Wie benoemt ze? De wet eist geen *evidence based* rapport van de deskundige; deze mag verklaren over zijn “gevoelen betreffende hetgeen zijne wetenschap hem leert” (WbvStrv, art. 343). Remedies: Wet deskundigen in strafzaken v.a. 1-1-2010; landelijk register (NRGD).

c. **Strafrechtelijke dwalingen.** Zoals Lucia de B., de Puttense moordzaak, de Schiedammer parkmoord: zijn het *zeldzame uitzonderingen* of eerder symptomen van *structurele problemen* in ons strafrechtssysteem?

H3. Veelvoorkomende drogredenen: enkele hints

a. **Evolutie in de studie van drogredenen.** Van: abstract-filosofisch naar pragmatisch-dialogisch en ondersteund door empirisch onderzoek. Enkele dialogische contexten: (1) *onderzoek* (premissen moeten waar zijn; *principle of total evidence*); (2) *overredingsdialoog* (premissen moeten gedeeld worden met opponent); (3) *onderhandeling* (conclusie moet aanvaardbaar zijn voor partijen); enz. Redeneerfouten kunnen ontstaan door verwarring der genres: bv. *confirmation bias* is altijd een drogreden in (1) maar niet altijd in (2): risico in ons inquisitoire strafrechtssysteem.

b. **Classificatie van drogredenen.** Deductieve geldigheid vs. inducties. 1. Deductieve redeneerfouten, b.v. *fallacy of affirming the consequent*: als p dan q ; q ; dus p . Dit is een drogreden als een Modus Ponens werd beoogd. Kan een redelijk inductief argument zijn. 2. Soorten inductieve drogredenen: Zogenaamde informele drogredenen: relevantie (b.v. *ad populum*, *ad hominem*, *ad ignorantiam*, *ignoratio elenchi*, *post hoc ergo propter hoc* &c) en dubbelzinnigheid (b.v. compositie, divisie); formele drogredenen van waarschijnlijkheid (coll. 2).

c. **Drogredenen in de casus Lucia de B.** (1) Het geen toeval arg.: *prior probability*.

(2) Tunnelvisie: geen alternatieve hypothesen onderzocht (zoek-, vind-, interpretatie-, evaluatie- enz. functies van scenario's). (3) Geen rook zonder vuur. (4) *Prosecutor's fallacy*. (5) *Framing & Anchoring*. (6) *Sunk costs*. (7) *Confirmation bias*, &c! Cf. Douglas Walton, *Informal Logic. A Programmatic Approach* (CUP, 2008).

College 2. Waarschijnlijkheid: de prosecutor's fallacy en andere drogredenen

Motto: “When we judge intuitively, the mind is drawn to a limited, systematically skewed subset of the possible events. In the case of scenario construction, for example, we are often caught in our detailed scenario...” R. Hastie & R.M. Dawes, *Rational Choice in an Uncertain World* (Sage, 2001), p. 169.

H4. De prosecutor's fallacy

a. **Voorbeeld** van de casus Lucia de Berk (herhaling). Het “geen toeval” argument: kans zoveel overlijdensgevallen bij toeval tijdens dienst 1 verpleeg(st)er is 1/342 mln. (sommige bronnen: 1/243mln). Moet men dan niet concluderen dat de hypothese “LdB is een seriemoordnares” veel waarschijnlijker is? Stap 1 in de analyse: logische analogie. De *bridge player fallacy*: “precies deze slechte kaart moet mij wel opzettelijk zijn uitgedeeld”. Immers: wat is de toevalskans van een specifieke kaartverdeling? 1/635 mld! Is dan de hypothese van een frauderende uitdeler niet veel waarschijnlijker, want (neem aan:) $P(e | \text{fraudulerende uitdeler}) = 1$?

b. **De logische vorm** van de argumentatie (stap 2): $P(e | \text{moordnares}) \gg P(e | \text{toeval})$, dus...? Hier staat e voor *evidence of empirische gegevens*, in dit geval de 6 sterfgevallen (een “hausse” in het Juliana KZ tijdens LdB's aanwezigheid in 1999-2001) &c. De zogenaamde **law of likelihood**: Waarnemingen e bevestigen hypothese H_1 meer dan H_2 desda $P(e | H_1) > P(e | H_2)$ in de mate van de *likelihood ratio* $P(e | H_1)/P(e | H_2)$. Maar: hieruit volgt op zichzelf *niets* over de waarschijnlijkheid van H_1 of van H_2 gegeven e . Immers: de *likelihood* $P(e | H_1)$ is iets heel anders dan de *probability* $P(H_1 | e)$. B.v.: $P(\text{blonde vrouw} | \text{Friezin})$ is hoog, maar $P(\text{Friezin} | \text{blonde vrouw})$ is laag, want er zijn veel blonde vrouwen doch weinig Friezinnen in NL (*base rate fallacy*).

c. **De prosecutor's fallacy**: uit een hoge $P(e | H_1)$ leidt men een hoge $P(H_1 | e)$ af. Wat gaat hier allemaal mis *in casu* LdB? (1) **bestaat e echt**: was er wel een hausse aan sterfgevallen? Nee: in het JKZ overleden in 1996-8 (toen LdB er niet werkte) 7 kinderen, en in 1999-2001 (toen ze er werkte) 6. (2) Er is geen reden de

toevalshypothese te verwerpen (stap 1 onder a: logische analogie). **(3)** Indien wel een hausse en men verwerpt de toevalshypothese: dan **vele alternatieve hypothesen** mogelijk (dB is een slechte verpleegster; dB heeft vaak nachtdienst; dB is geruststellend waardoor zwaar zieken makkelijker sterven; dB kiest zware patiënten om voor te zorgen; een medeverpleegster heeft de pik op dB; de afdeling waar dB verpleegt maakt medische fouten, enz. enz., cf. expert Elffers (Ton Derksen, Lucia de B., p. 125). **(4) Het verwaarlozen v/d prior probability** van de hypothese LdB is een seriemoordenaar: wat is de *base rate* $P(\text{seriemoordenaar} | \text{verpleegster})$? **(5)** klopt de berekening $P(\text{coïncidentie} | \text{toeval}) = 1/342\text{mln}$? Andere berekeningen (b.v. $1/44!$). **(6)** Beginsel van *total evidence*: aandacht voor ontlastend bewijsmateriaal enz.

H5. Het theorema van (Thomas) Bayes

a. Het theorema uitgelegd. Een gangbare formulering:
$$P(h|e\&k) = \frac{P(e|h\&k) \cdot P(h|k)}{P(e|k)}$$

Voorbeeld: je wilt weten hoe waarschijnlijk het is dat Klaas kanker heeft gegeven een positief testresultaat. Zeg: $P(+\text{test} | \text{kanker}) = 0,95$. Wat volgt? Nog niets!!!

Waar staat ' $P(e|k)$ ' voor? $P(e|k) = P(e|h\&k) \cdot P(h|k) + P(e|\sim h\&k) \cdot P(\sim h|k)$ (law of total probability). Dus: om $P(h|e\&k)$ te berekenen, moet je ook $P(e|\sim h\&k) \cdot P(\sim h|k)$ kennen! Maar waar staat ' $\sim h$ ' voor? Dit is veelal een "catch-all hypothesis" voor alle denkbare alternatieven voor h (zie boven, onder **c(3)**). Dus: alvorens de waarschijnlijkheid van h te berekenen, moet men in beginsel alle alternatieven in kaart gebracht hebben! En: een goed oordeel hebben over hun *prior probability* $P(h_{i-n} | k)$. De vele epistemische functies van alternatieve hypothesen: vraag; zoek; vind; interpretatie; bewijs; relatieve test; kritiek; vermijden tunnelvisie; Cf. Ton Derksen, *De ware toedracht. Praktische wetenschapsfilosofie voor waarheidszoekers* (2010), p. 105 & passim.

b. Waarschijnlijk/kans. Wat betekent de P hier precies? De subjectieve interpretatie van de *prior* (het theorema als *updating logica* op grond van een *subjectieve inschatting* van de *prior* $P(h|k)$). Andere interpretaties: epistemisch: $P(h | \text{backgr. knowl.})$; ontologisch (*propensities*); statistisch (relatieve frequentie; zegt op zichzelf niets over het individuele geval; wat is de *relevante* relatieve frequentie? Epistemisch!). Het beginsel van *total evidence* (bevestigend en ontkrachtend).

c. Toepasbaarheidsvoorwaarden. Stelling: in wetenschap en strafrecht kan men het theorema van Bayes alleen goed toepassen indien *ofwel* er voldoende bewijs is voor de verschillende *priors* $P(h_{i-n} | k)$, ofwel verschillen in subjectieve *priors* in het niet vallen gezien overweldigend bewijsmateriaal. Stel: we kunnen de *priors* helemaal niet bepalen. Dan is de *law of likelihood* van toepassing en kunnen we dus *niets* zeggen over de vraag hoe waarschijnlijk een bepaalde hypothese is! Cf. Elliott Sober, *Evidence and Evolution. The Logic Behind the Science* (CUP 2008), Ch. 1.

H6. De waarschijnlijkheid van drogredenen over waarschijnlijkheid

a. Enkele voorbeelden. **(1) Prosecutor's fallacy** nogmaals: uit hoge *likelihood* $P(\text{dienst bij sterfgevallen} | \text{beroepsmoordenaar})$ volgt niet hoge waarschijnlijkheid $P(\text{beroepsmoordenaar} | \text{dienst bij sterfgevallen})$. Waarom een drogreden? Vgl. ook: uit hoge $P(\text{bekentenis} | \text{dader})$ volgt niet hoge $P(\text{dader} | \text{bekentenis})$. **(2) Verwaarlozing total evidence.** Bv: de veroordeelde pedofiel Cees B in de Schiedammer parkmoord op Nienke Kleiss (22-6-2000) voldeed niet aan het signalement dat Michael (11) gaf ("pokdalig gelaat"), er was geen direct bewijs, het DNA klopte niet, enz. Cf. P.J. van Koppen, *De Schiedammer parkmoord* (2003). **(3) Verwaarlozing alternatieve scenario's (tunnelvisie).** Bv: Puttense moordzaak op Christel Ambrosius (9-1-1994), cf. J.A. Blaauw, *De Puttense moordzaak* (2001) & Peter R. de Vries (suggestief verhoor, enz.). Of: daderkennis vs. lek-scenario **(4) Verwaarlozen referentieklassen & prior probabilities (base rate fallacy):** Ton Derksen, *De ware toedracht* (2010), p. 208: stel: kans coïncidentie $1/40.000$ p.j.; stel: 80.000 verpleegsters met vergelijkbare taken; dan 2 onschuldige verpleegsters per jaar veroordeeld. Stel: 1 beroepsmoordenaar-verpleger gepakt in 20 jaar. Dan $1/40$ veroordelingen terecht. **(5)** "Het waarschijnlijkste scenario moet wel waar zijn" (zelfs indien de waarschijnlijkheid ervan niet hoog is!). **(6) Fallacy of salience:** "alle Italianen zijn zakkenrollers". **(7) Availability bias:** "gerechtelijke dwalingen zijn een grote uitzondering".

b. Achterliggende psychologische mechanismen. **(1)** Causale verbanden zien bij coïncidenties. Bv: LdB; verdachte wendt ogen af; conclusie: hij liegt! **(2)** We zien bedoelingen waar ze niet zijn. **(3) De attribution theory.** **(4) Salience.** **(5) Good story.**

c. Evolutionaire verklaring der mechanismen. Ad b-1, 2: een *Hyperactive Predator Detection Device*, b.v. geluidje op zolder geduid als inbreker; oorsprong religie. Iha: mechanismen die in de evolutie aardig werkten misleiden ons in wetenschap en strafrecht. B.v. in feite zijn we (incl. OM enz.) slecht in leugendetectie. Conclusie.

College 3. De betrouwbaarheid van het geheugen: bronvergetelheid en *collaborative storytelling*.

Motto: “Bij de beoordeling van alle getuigenverklaringen moet de rechter zich allereerst afvragen of het vehikel van de herinnering hem wel een betrouwbare boodschap overdraagt over de waarnemingen en ondervindingen van de getuige. Maar helaas weet de rechter weinig van het geheugen. De term komt in de wet niet voor, in de opleiding van rechters komt het onderwerp niet aan de orde, en in de praktijk van het rechtspreken zullen zij er niet veel wijzer van worden”. W.A. Wagenaar, *Broddelwerk. Over geklungel in het strafrechtelijk onderzoek* (2010), p. 102.

H7. Het episodisch geheugen als *updating mechanism*

a. Getuigenverklaringen als bewijsmiddel. WbStrv 342-1: “Onder de verklaring van een getuige wordt verstaan zijne bij het onderzoek op de terechtzitting gedane mededeeling van feiten of omstandigheden, welke hij zelf waargenomen of ondervonden heeft”. Maar: hoe betrouwbaar is het geheugen *in casu*? Soorten geheugen: episodisch, epistemisch, linguïstisch, enz. Focus op episodisch/autobiografisch. Fasen: (1) inprenting (Selectief. Van korte- naar langetermijn geheugen; hippocampus), (2) retentie, (3) reproductie via zoek sleutels. Soorten van vergeten: clue past niet meer; is te contextueel; is niet meer uniek; retrograde amnesie bij hersenschudding, enz.

b. Updating. Cf. Elizabeth Loftus, *Eyewitness Testimony* (Harvard UP, 1979). Het episodische geheugen als *updating mechanism*. Evolutionaire verklaring. *Source amnesia*. De *Memory Wars* (v.a. Smith & Patzder, *Michelle Remembers*, 1980): wat is waarschijnlijker: een *recovered memory syndrome* (b.v. na seksueel misbruik in kindertijd; Freud) of het creëren van pseudoherinneringen door lange psychotherapie (*source amnesia; imagination inflation*)? *Collaborative storytelling* & de *Satanic ritual abuse*. Enkele methodologische en ethische onderzoeksmoeilijkheden.

c. Interferentie. Bij herinneringspogingen verwarren we vaak soortgelijke gebeurtenissen met elkaar (geen toereikend specifieke *clue*). Voorbeeld: de gestolen Mercedes (19-20 dec. 1995). Vraag getuigenverhoor buurvrouw in maart 2002 b.v.: “Zag U de eigenaar zijn auto-alarm aanzetten op 19 december 1995?” Verschillende verklaringen van een “ja” antwoord: b.v. interferentie. Zie Wagenaar & Crombag, *The Popular Policeman and Other Cases* (2005), pp. 123ff.

H8. Risico's bij getuigen- of verdachtenverhoor

a. Post-event informatie. Het belang van zoek sleutels (*cues*). Het dilemma voor de politie &c: òf nietszeggende, *zoeksleutels* (“wat nam U waar op 21 mei 1998?”), òf informatieve, dus *suggestieve* zoek sleutels (“zag U die baardige bankrover wegrennen naar zijn Peugeot 504 op 21 mei 1998?”). Gevolg: *updating*, vooral bij verhoorherhaling. Gevaar: inplanten van onware herinneringen (vgl. H. Crombag & H. Merckelbach, *Hervonden herinneringen en andere misverstanden* (1996)). Voorbeeld: wederom de Puttense moordzaak (cf. Wagenaar & Crombag, *The Popular Policeman and Other Cases* (2005), Hfdst. 9. *Coerced-internalized false confessions* van Wilco Viets en Herman du Bois (na moord op Christel Ambrosius, 9-1-1994). Verdachten werden 2 mnd geïsoleerd opgesloten en vaak tot diep in de nacht verhoord; de politie voedde daderkennis aan de verdachten, verleidde hen hypothetische scenario's te vertellen, loog over bewijsmateriaal, enz., zodat de verdachten uiteindelijk bekenden (maar de bekentenis ter rechtszitting weer introkken). Cf. rapport Van Koppen (2000); vrijspraak in 2002 mede dankzij 40 uitzendingen van P.R. de Vries (2008: DNA onderzoek: Ronald Pieper).

b. Alcohol en het geheugen. Alcohol bij ong. 50% der misdrijven. Overmatig alcoholgebruik schakelt de hippocampus uit (*black out*), dus geen overdracht naar lange termijngeheugen (anterograde amnesie, itt. retrograde amnesie); leidt vaak tot ongeremd gedrag, dat men zich niet meer herinnert. B.v. seks na 30 drankjes: “er moet wel dwang zijn geweest!” Voorbeeld: De Sneker balkonmoord: op 9-11-2004 viel Hendrika v/d M (67) dood van haar balkon (3,6 promille alcohol). Vriend Ronald (eveneens straalbezopen) van kleinzoon Dennis werd verdacht en veroordeeld. Twee scenario's: anterograde amnesie, of geen amnesie. Wagenaar: “In het eerste halfuur is door broddelwerk de hele zaak verknoeid. De rechtbank en het gerechtshof dekten dit toe door zich met onlogische conclusies in alle mogelijke bochten te wringen om de verdachte toch maar veroordeeld te krijgen” (*Broddelwerk*, p. 135). Terecht oordeel?

c. Het probleem voor de rechter. Hoeveel van de (getuigen)verklaring is geproduceerd door suggestieve *clues*? Nodig: (1) video van alle verhoren; (2) psychologische kennis werking geheugen. Wagenaar: “rechters hebben doorgaans geen enkele opleiding in de kunst van het verhoren... Nog minder hebben rechters een idee van de geheugentheorie...” (o.c., p. 112). De rol van experts.

H9. Daderidentificatie

a. Probleem bij oorlogsmisdaden. “Oorlogsmisdadigers vang je met oorlogsmisdadigers” (Wagenaar, *Broddelwerk*, p. 58) maar die zijn als getuigen onbetrouwbaar. Daarom: poging tot daderidentificatie door omstanders. “Meervoudige confrontaties” met voordien onbekende persoon die bij het misdrijf gezien zou zijn. Vereisten voor betrouwbare daderidentificatie: (1) voldoende aantal figuranten; (2) getuige mag de dader niet reeds kennen; (3) getuige mag dader niet kennen van foto’s (media) enz.; (4) figuranten moeten voldoen aan signalement door getuige; (5) proefgetuigen moeten de verdachte niet kunnen aanwijzen; (6) Alleen onmiddellijke en zekere herkenning telt; geen gok; (7) de getuige mag niet weten of de dader zich onder de figuranten bevindt; (8) afnemer test mag niet weten wie de verdachte is (gevaar onbewuste beïnvloeding); (9) ook negatieve resultaten moeten aan de rechters gerapporteerd worden; (10) onderling contact getuigen over wie dader is uitsluiten; (11) foto’s van gezichten zijn onvoldoende (NB: afstand getuigewaarneming bij de misdaad: M. de Jong, W.A. Wagenaar et al. “Familiar face recognition as a function of distance and illumination: a practical tool for use in the courtroom”, *Psych., Crime and Law* 11(2005): 87-97).

b. Voorbeeld: kolonel Ljubisa Beara. Verdacht van mede-verantwoordelijkheid bij de Sebrenica massamoord (juli 1995) als hoofd veiligheid in het Bosnisch-Servische leger. Beara werd in 2004 opgespoord en in Scheveningen opgesloten. Was hij aanwezig bij Sebrenica of was hij toen in Belgrado, zoals de verdediging zei? Voor geen van de 9 getuigen die zeiden hem in Sebrenica gezien te hebben werd een meervoudige confrontatie gehouden! Veroordeling tot levenslang vanwege genocide enz. op 10-6-2010; volgens het Joegoslavië-Tribunaal was Beara de “driving force behind the murder enterprise” en bezocht hij persoonlijk de executie-plaatsen. Wagenaar (p. 98): “Wanneer Beara op grond van het besproken getuigenbewijs veroordeeld wordt, bestaat er een aanzienlijke kans op een rechterlijke dwaling”.

College 4, De opstanding Christi: een logisch-filosofisch-probabilistische analyse

Motto: “His Resurrection constitutes God the Father’s acceptance of the sacrifice of Christ on the Cross for the sins of the world; and the initiation of a process of redeeming humanity and nature... But the Resurrection has – it is traditionally supposed – this cosmic significance only because of its physical core... The Father... needs to bring to life a previously damaged body, not only a soul.” Richard Swinburne, *The Resurrection of God Incarnate* (OUP 2003), p. 1.

H10. David Hume over wonderen

a. Hume’s *Enquiry Conc. Human Understanding* (1748), X. Wonderargumenten voor het bestaan van God/goden. *Miracles vs. Marvels*. Hoe een wonder te definiëren? Hume: “a miracle is a violation of the laws of nature”. Hume: “I flatter myself, that I have discovered an argument..., which, if just, will, with the wise and learned, be an everlasting check to all kinds of superstitious delusion, and consequently, will be useful as long as the world endures”. Wat is H’s redenering? “A wise man... proportions his belief to the evidence” en die berust i.c. op getuigenissen. Inductief goed bevestigde natuurwetten. Hume’s *maxim*: “no testimony is sufficient to establish a miracle, unless the testimony be of such a kind, that its falsehood would be more miraculous, than the fact, which it endeavours to establish; and even in that case there is a mutual destruction of arguments...” Part II: “there never was a miraculous event established on so full an evidence”. Hoe Hume’s redenering te interpreteren?

b. Definitieproblemen. Wat zijn “laws of nature”? Hume’s wetenschapsfilosofie. Dilemma: (1) wetshypotesen (dan falsifieert een tegenvoorbeeld de hypothese) of (2) ware (deterministische) wetten (dan is de def. van ‘wonder’ contradictoir). Cf. John Earman, *Hume’s Abject Failure. The Argument against Miracles* (OUP 2000): 8-14. Oplossing (2): *ceteris paribus*; natuur als gesloten systeem. Oplossing (1): extreem goed bevestigde wetshypotesen.

c. Waarschijnlijkheidsproblemen. (1) Tegenvoorbeeld tegen Hume’s *maxim*. Stel: ‘miraculous’ = extreem onwaarschijnlijk. Krantenbericht over winnend nummer loterij. Dus een wonder moet meer zijn dan hoogst onwaarschijnlijk: fysisch onmogelijk... (2) Waarom Hume’s suggestie dat zijn argumentatie *a priori* werkt tegen alle mogelijke wonderverhalen onjuist is: de stelling van Charles Babbage: “[I]f independent witnesses can be found, who speak truth more frequently than falsehood, it is ALWAYS possible to assign a number of independent witnesses, the improbability of the falsehood of whose concurring testimony shall be greater than the improbability of the alleged miracle” (*9th Bridgewater Treatise*, 1837, p. 202). Conclusie: we moeten elke

wonderpretentie *in concreto* onderzoeken en wel in het licht van alternatieve hypothesen (cf. coll. 2).

H11. De getuigenverklaringen

a. Een overzicht. Criteria voor getuigenbeoordeling: (1) eigen waarneming; (2) betrouwbaar geheugen; (3) onderlinge onafhankelijkheid; (4) belangeloos; (5) convergentie getuigenverklaringen, (6) aantal, enz. Getuigenissen v/d opstanding (cf. Theissen & Merz, *Der historische Jesus* (1996), §§ 1-2): (1) geen ooggetuigenverklaringen (in het Aramees). Vroegste bronnen: Paulus, Evangelies; auteurs kenden Jezus niet, schreven in 't Grieks. (2) Deze bronnen zijn relatief lang na de kruisiging geschreven (50-110 CE). (3) Alle getuigenissen door volgelingen (dus niet onderling onafhankelijk); tijdgenoten zoals Justus v. Tiberias of Philo van Alexandrië vermelden Jezus' kruisiging & opstanding niet. (4) Canonisatieproces: evangelies die de kruisiging enz. niet vermeldden (zoals Thomas) waren onbekend of werden uitgesloten. (5) Paulus, Cor. I: 15:1-50, oudste bron (53-7 CE): Jezus opgewekt met *sooma pneumatikon*; leeg graf nergens bij Paulus vermeld; wel verschijning aan "meer dan 500 broeders" (15:6) enz. (6) Geheel anders bij Marcus: verschijning slechts aan Maria Magdalena en de discipelen. Hoe betrouwbaar zou Ma.Ma. als getuige zijn? Jezus had 7 boze geesten bij haar uitgedreven. (16:9). Wat zou een rechtbank vinden van dit bewijsmateriaal?

b. Hypothese 1: de lichamelijke opstanding vond werkelijk plaats. Voldoet deze hypothese aan Hume's maxime, dwz: is het werkelijk wonderbaarlijker dat de getuigenverklaringen onwaar zouden zijn dan dat Christus werkelijk is opgestaan? De argumenten van Enq. X.2 lijken hier van toepassing. Vele wonderverhalen in de oudheid. Ook Heracles, Aeneas, en Romulus stonden lichamenlijk op. Dus: de onwaarheid van de getuigenverklaringen lijkt niet onwaarschijnlijker dan het wonder. Is dit het eind van het liedje? Nee: Bayes in hfdst. III.

c. Hypothese 2: collaborative storytelling. De vliegende schotel sekte The Seekers van Mrs. Keech (= Dorothy Martin, Chicago, 1954) Leon Festinger et al., *When Prophecy Fails* (1956)). *Cognitive dissonance, Collaborative storytelling, updating memory, source amnesia*, bekeringsijver. Analoge verklaring voor de Jezus-sekte. De verwachtingen van de secteleden: Matth. 19:27-9; Jezus als toekomstige koning (cf. Zach.9:9) naar Jeruzalem, doch wordt als misdadiger gekruisigd. *Cognitive dissonance & collaborative storytelling*; verbreiden v/d boodschap. De opstandingsgedachte in Paulus (hemels lichaam, onmiddellijke hemelvaart); spoedige parousia; uitgestelde parousia bij de evangelisten, Romeinse invloed op de opstandingsmythe (lichamelijke opstanding, zoals bij Heracles enz).

H12. Afweging der hypothesen

a. Het theorema van Bayes toegepast: de likelihoods. Vraagstelling: welke hypothese (1 of 2) is waarschijnlijker gegeven de getuigenverklaringen (G) van de opstanding? Een toepassing van Bayes' theorema: $P(h_1 | G) / P(h_2 | G) = P(G | h_1) \cdot P(h_1) / P(G | h_2) \cdot P(h_2)$. Dus: we moeten zowel de *likelihoods* als de *priors* van h_1 en h_2 bekijken. NB: ook negatief bewijsmateriaal moet meegewogen worden, b.v. dat er geen Romeinse getuigen van de opstanding zijn, enz. Dan is $P(G | h_2) \gg P(G | h_1)$. Immers: geen leeg graf vermeld bij Paulus, enz.; alle "getuigen" volgelingen, enz.

b. De priors. $P(h_2)$ is aanzienlijk, gegeven onze empirische achtergrondkennis over *Cognitive dissonance & collaborative storytelling*. Maar hoe zit het met $P(h_1)$? Deze prior hangt ervan af of God bestaat. Cf. Swinburne, op. cit. Stel: God wilde mensheid van haar immense zonden verlossen. Dan immens zoenoffer nodig. God offert zichzelf in de vorm van Jezus. Opstanding als teken hiervan aan de mensheid. Enz.

c. Conclusie. Omdat $P(\text{opstanding} | \text{God bestaat}) \gg P(\text{opstanding} | \text{God bestaat niet})$, moet de argumentatie voor/tegen de lichamelijke opstanding Christi worden geëvalueerd tegen de achtergrond van de *total evidence* voor/tegen het bestaan van God. Zie: Herman Philipse: **God in the Age of Science? A Critique of Religious Reason** (Oxford UP, 2012) Available now through all good bookshops, or direct from Oxford University Press at: <http://ukcatalogue.oup.com/product/9780199697533.do>

COLOFON

Home Academy Publishers geeft hoorcolleges uit op cd, als download en streaming. Interessante onderwerpen, van geschiedenis tot natuurwetenschappen, voorgedragen door de meest boeiende sprekers. Zo kunt u kennis opdoen in de auto, in de trein, op de fiets of thuis op de bank.

Kijk verder op WWW.HOME-ACADEMY.NL

UITGAVE Home Academy Publishers
Saturnusstraat 60 unit 70
2516 AH Den Haag
Tel: 070 - 3607613
E: info@home-academy.nl

Deze uitgave is tot stand gekomen i.s.m. **Studium Generale Universiteit Leiden**

OPNAME Sandro Ligtenberg (Utrecht, mei 2013)
STEM INLEIDING F.C. van Nispen tot Sevenaer
MUZIEK Cok Verweij
MASTERING Frits de Bruijn

© Copyright 2013 Home Academy Publishers, Den Haag
ISBN 978 90 8530 122 6
NUR 77, 78

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, uitgeleend, verhuurd, uitgezonden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door (foto)kopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaand schriftelijk toestemming van de uitgever.